

ФІКСАЦІЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

**АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ
ОБЛАСНИХ УНІВЕРСАЛЬНИХ
НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК
ЗА 2022-2023 РР.**

ВИПУСК 2

**ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА
ВІРТУАЛЬНІ РЕСУРСИ:
КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

ФІКСАЦІЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

**Аналітичний огляд діяльності
обласних універсальних наукових бібліотек
за 2022-2023 рр.**

Випуск 2

**Проектна діяльність та віртуальні ресурси:
красознавчий аспект**

Київ 2024

Видання містить аналітичний огляд проєктів та віртуальних ресурсів обласних універсальних наукових бібліотек України та Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, спрямованих на збереження пам'яті про події російсько-української війни у регіонах, психологічну та емоційну підтримку місцевого населення, вшанування пам'яті полеглих захисників тощо.

Підготувала:

Марина Цінська

Редактори:

Валентина Кисельова,
Ігор Однопозов

Відповідальна за випуск:

Алла Скорохватава

ЗМІСТ

Вступ	4
Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського	5
Дніпропетровська ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія	7
Закарпатська ОУНБ ім. Ф. Потушняка	8
Запорізька ОУНБ	9
Івано-Франківська ОУНБ ім. І. Франка	10
Луганська ОУНБ	11
Миколаївська ОУНБ	13
ОУНБ ім. Д. Чижевського	14
Рівненська ОУНБ	15
Сумська ОУНБ	16
Тернопільська ОУНБ	17
Харківська ДНБ ім. В. Короленка	19
Харківська ОУНБ	21
Херсонська ОУНБ ім. О. Гончара	23
Хмельницька ОУНБ	27
Черкаська ОУНБ ім. Т. Шевченка	29
Чернівецька ОУНБ ім. М. Івасюка	30
Чернігівська ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових	31
Висновки	32

Вступ

Україна переживає один з найскладніших етапів своєї історії, коли кожен аспект життя країни та її громадян випробовується війною. У світлі глобальних викликів та нестабільності, що виникають внаслідок російської збройної агресії, бібліотеки України перебувають на передовій інформаційного фронту та є активними учасниками суспільного життя. Їхня діяльність не обмежується лише збереженням культурної спадщини та наданням доступу до інформації; вони активно адаптуються до викликів часу, надаючи підтримку тим, хто відчуває вплив воєнних дій.

Важливими точками опори для бібліотек місцевих громад та мешканців регіону в цей непростий час стають обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ). Сьогодні ці книгозбірні набули актуальності як місця збирання та зберігання документальних свідчень і джерел про сучасні події.

У [першому випуску](#) циклу інформаційних оглядів, у контексті аналітичної діяльності Національної історичної бібліотеки України як методичного центру в галузі бібліотечного краєзнавства, було представлено бібліографічні та методичні напрацювання ОУНБ щодо фіксації та документування подій російсько-української війни за 2022-2023 рр. У цьому випуску висвітлено проєктну діяльність та віртуальні ресурси ОУНБ, які спрямовані на збереження пам'яті про російську агресію, що розпочалася у 2014 році, психологічну та емоційну підтримку населення, реінтеграцію та соціальну адаптацію ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), увічнення пам'яті полеглих захисників, волонтерську діяльність тощо. Другий випуск покликаний не лише відзначити досягнення, кращі практики, інноваційні підходи, а й підкреслити значущість бібліотечної сфери як ключового елемента у забезпеченні стабільності та відновленні сталого розвитку суспільства, ролі бібліотечних установ у підтримці громади, зміцненні соціального об'єднання у складний час та надихнути інші інституції до активної участі в аналогічних ініціативах. Зберігаючи та поширюючи інформацію про події війни, бібліотеки

вносять свою частку в зміцнення національної єдності та забезпечення збереження історичної правди.

У межах даного огляду проведено моніторинг сайтів ОУНБ України, виділено їх віртуальні ресурси, реалізовані й чинні проєкти, спрямовані на підтримку соціальної солідарності та стійкості українців у непрості часи, стисло їх охарактеризовано. Досвід Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, який включено у даний огляд, є також цінним прикладом відданої роботи команди бібліотекарів у найважчий час.

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського

Проект «Голоси живої історії»

Мета: активізувати роботу зі збирання усноісторичних досліджень, наративів, інтерв'ю учасників й очевидців (вінничан) Революції гідності, подій, що відбувались у зоні АТО/ООС, життєвих історій внутрішньо переміщених осіб у Вінницькій області та розповідей волонтерів.

Тривалість: 2018 р. – донині.

Розпочиналася робота у 2018 році зі створення усноісторичної джерельної бази спогадів вінничан-учасників і очевидців подій Революції гідності, антитерористичної операції на Сході України, життєвих історій

внутрішньо переміщених осіб та розповідей волонтерів. Упродовж реалізації проєкту тематика записів розширювалась: фахівці бібліотеки записували також розповіді свідків Другої світової війни, Голодомору 1946-1947 рр. і повоєнного радянського повсякдення. На базі відділу краєзнавства створено Фонд усноісторичних досліджень та започатковано електронну базу даних «Усна історія». Метою розробки бази є збереження та відкритий доступ для дослідників, усіх зацікавлених у подібних свідченнях. До роботи долучилися працівники бібліотек Вінниччини, науковці, фахівці освітніх установ, архівів, музеїв. У 2019 році в рамках проєкту вінницькі бібліотекарі ознайомилися з польським досвідом організації збирання й архівування усноісторичних свідчень під час навчальних візитів «Усна історія та громадська архівістика», організованими Фундацією Добра Воля в межах програми Study Tours to Poland, яку реалізує Фонд «Лідери змін» за фінансової підтримки Польсько-Американського Фонду Свободи. У 2020-2021 роках тривало здійснення записів усноісторичних свідчень для поповнення відповідного Фонду та розроблено вебсайт «Голоси живої історії», який на час воєнного стану закритий для публічного використання з метою збереження конфіденційної інформації про учасників проєкту. Також група бібліотечних фахівців долучилася до загальноукраїнського проєкту «Голоси. Свідчення про Голокост в Україні». Починаючи з 2022 року в бібліотеках Вінниччини збирають свідчення про події російсько-української війни.

У межах проєкту фахівці бібліотеки проводять науково-практичні конференції, вебінари, беруть участь у заходах, присвячених цій тематиці.

31 жовтня 2024 р. відбудеться [IX Міжнародна науково-практична конференція «Усна історія: пізнавально-документальний потенціал і громадська архівістика»](#) на базі Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського в офлайн / онлайн форматах.

Завершеним проектом Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського, про який варто згадати, є «**Фіксуємо сьогодні для історії**». Результатом реалізації даної ініціативи є створення електронної бази даних [«Вінничани – учасники антитерористичної операції \(АТО\)»](#). Вона містить відомості про захисників, котрі загинули, захищаючи територіальну цілісність України в Луганській та Донецькій областях: ім'я та прізвище, фото, роки життя, місце та обставини поранення/загибелі, участь у бойових діях, військове звання, рід військ, нагороди тощо.

Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія

Проект «Бібліотеки Дніпропетровщини: хроніки війни»

The image shows a screenshot of a website titled "Бібліотеки Дніпропетровщини: хроніки війни". At the top left is the logo "БІБЛІОТЕКА 190" and at the top right is the text "ПРО БІБЛЮ". Below the title, there are three main sections, each with a title and a representative image:

- ХРОНІКА ЗЛОЧИНІВ**: Image of a woman in traditional Ukrainian folk dress holding a large clock face.
- БІБЛІОТЕЧНІ ПОДІЇ**: Image of several hands of different colors clasped together in a circle.
- ФАКТИ. ОНЛАЙН-МЕДІА БАЗА ДАНИХ**: Image of a soldier in military gear looking at a computer monitor displaying a website.

Проектом передбачено організацію роботи за такими напрямками:

- Фіксацію [хроніки злочинів](#) та руйнувань, які вчиняють російські військові на території Дніпропетровщини стосовно бібліотечних установ;
- Організацію та проведення [бібліотечних подій](#), присвячених медичній підготовці, психологічній підтримці, роботі з дитячою аудиторією, волонтерській діяльності. У бібліотеці в межах проєкту регулярно проводяться практичні заняття домедичної допомоги для працівників та користувачів. [Відеоролики](#) даних навчань доступні на сайті бібліотеки.
- Поповнення та доступ до бази даних [«Факти. Онлайн ЗМІ»](#) для отримання актуальної інформації про події.

Активно долучилися до даного проєкту бібліотеки області, стаючи центрами підтримки громади та надаючи не лише інформаційні послуги, але й психологічну, соціальну, практичну допомогу внутрішньо переміщеним особам та місцевому населенню. Такі зусилля бібліотек Дніпропетровщини сприяють зменшенню відчуття невизначеності та стресу в жителів громад, збереженню історичних свідчень про хід війни на Дніпропетровщині.

Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека імені Федора Потошняка

Онлайн ресурс «Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській війні»

Онлайн ресурс «Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській війні» присвячений вшануванню пам'яті військовослужбовців із Закарпатської області, які загинули за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Ресурс містить короткі біографії полеглих героїв, їхні фотографії, що додає емоційної глибини, інформацію про обставини смерті та джерельні приписи про кожного бійця. Станом на початок червня 2024 року ресурс містить відомості про понад 200 полеглих воїнів-закарпатців.

Полеглі воїни Закарпаття в російсько-українській війні

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК

Алфавітний покажчик прізвищ

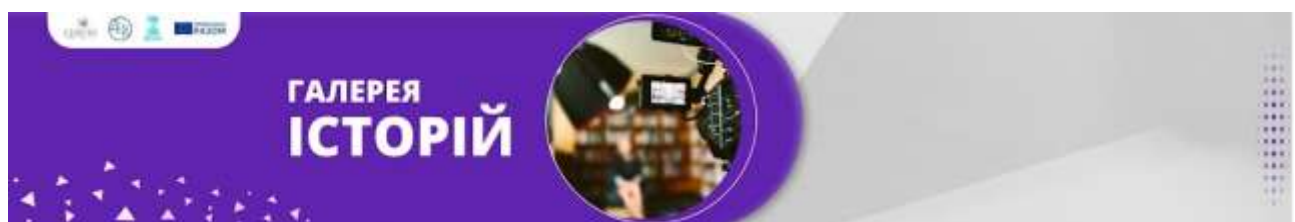
www.biblioteka.uz.ua/war/tyyp/phabet.php?char=K

Цей цифровий меморіал допомагає громадськості усвідомити масштаби людських втрат у війні та нагадує про ціну незалежності для українців. Така робота також сприяє підвищенню поінформованості про роль, яку зіграли різні військові підрозділи та окремі особи у захисті країни.

Таким чином, користувачі сайту Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка мають змогу ознайомитися з життєписами полеглих земляків, які проявили героїзм у боротьбі проти агресора, та віддати їм належну шану.

Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека

Проект «Галерея історій»

Мета: збирання і фіксація життєвих історій людей, документування свідчень про злочини російських військових проти України.

Тривалість: 2022 р. – донині.

Проект «Галерея історій» реалізовується Запорізькою бібліотечною асоціацією в партнерстві із Запорізькою обласною універсальною науковою бібліотекою та Запорізькою обласною державною адміністрацією у межах проекту «Європейський Союз для сталості громадянського суспільства в Україні», що впроваджується українською громадською організацією ІСАР Єднання за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Ініціатива розпочалася із запису життєвих історій ветеранів АТО та ООС, які поділилися військовим досвідом та пережитими почуттями під час подій на Сході України від 2014 року. Наразі героями інтерв'ю є не тільки військовослужбовці, а й науковці, волонтери, переселенці, культурні та громадські діячі. Ці реальні історії українців, насичені щирими емоціями, правдивими почуттями, відображають різноманітні аспекти життя в умовах війни, допомагають зберегти цінні свідчення про події, що відбуваються в Україні, запобігають викривленню інформації про них. Відеоінтерв'ю, зібрані та записані в межах проекту, доступні на YouTube-каналі [«Галерея історій»](#). Таким чином, проект сприяє інформуванню широкого загалу про поточну ситуацію в Україні шляхом висвітлення особистих історій наших громадян, привертаючи увагу до проблем, з якими стикаються українці.

Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка

Проект підтримки дітей та молоді ВПО

Мета: забезпечення та надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг тимчасово переміщеним особам, налагодження їх ефективної комунікації із місцевими жителями, сприяння соціальній адаптації громадян, які були змушені покинути рідні домівки.

Тривалість: квітень-вересень 2022 року.

У межах проекту діяли клуби вивчення англійської мови та розмовної української мови, організовувалися різноманітні сеанси арт-терапії, майстер-класи, уроки художньої майстерності, тренінги, лекції, екскурсії, фотосесії, соціальні заходи, приурочені до святкових дат, ігрові ініціативи для дітей та підлітків, заходи неформальної освіти, перегляди та обговорення фільмів тощо. Заходи проводили як самі бібліотечні фахівці, так і команда партнерів: досвідчені майстри своєї справи, тренери, педагоги, актори, медики.

Загалом даний проєкт на базі Івано-Франківської ОУНБ імені І. Франка мав комплексний підхід до підтримки ВПО, враховуючи їхні освітні, соціальні, емоційні та культурні потреби, що сприяло покращенню якості життя учасників, їх інтеграції у нове середовище, створенню дружньої атмосфери та підтримки всередині громади та побудові взаєморозуміння у спільноті.

Луганська обласна універсальна наукова бібліотека

Проєкт «Мандрівний культурний шелтер Луганщини» у Черкасах і Дніпрі

Мета: надання культурно-освітніх майданчиків для єднання та взаємодії внутрішньо переміщених осіб і місцевих громад, які прихищають ВПО.

Тривалість: літо 2023 року.

Мандрівний культурний шелтер реалізовано завдяки програмі «Culture Helps / Культура допомагає» та співфінансується Європейським Союзом у межах спеціального конкурсу пропозицій для підтримки внутрішньо переміщених осіб та українського культурного та креативного секторів.

Головна / Культурний шелтер у Черкасах: три події у п'ятих форматах за три дні

У межах проєкту активні та креативні фахівці Луганської ОУНБ влітку 2023 року побували у Черкасах та Дніпрі, де втілювали різні формати взаємодій між переселенцями та місцевими жителями. Бібліотекарі привезли з собою культурний продукт у форматах антилекції¹ з української літератури, публічної дискусії щодо культурної відбудови, літературно-музичного квартирника, фотовиставки і творчої майстерні. До заходів були залучені представники влади, громадські активісти, волонтери, молодіжні працівники, музиканти, бібліотекарі. Загалом проведено шість різноформатних подій у Черкасах і Дніпрі. Проєкт об'єднав навколо двох виїзних культурних шелтерів 198 осіб. Організатори планують продовження проєкту в інших куточках України, адже його ініціативи є затребуваними в різних містах, де перебуває чимало ВПО та існує виразний запит на культурне єднання з місцевими громадами.

Отже, «Мандрівний культурний шелтер Луганщини» є важливим кроком у підтримці внутрішньо переміщених осіб, сприянні їх інтеграції у нові громади та збереженні культурної ідентичності в умовах викликів, спричинених війною та внутрішньою міграцією.

¹ Антилекція – це знайомство і переосмислення класичних творів української літератури.

**Онлайн ресурс [«Чорний» альбом постраждалих бібліотек
Миколаївської області](#)**

Цей унікальний ресурс є свідченням подій, які сталися у Миколаївській області, де відбувалися і тривають бойові дії, частина районів якої знаходилася під окупацією, а бібліотечні заклади зазнали значних матеріальних втрат різного ступеню. «Чорний» альбом створений з метою документування пошкоджень, які зазнали бібліотечні установи Миколаївщини у цих подіях. Він містить інформацію та фотографії, що відображають наслідки руйнувань бібліотек регіону під час бойових дій, привертаючи увагу до культурних втрат та мобілізації ресурсів для їх відновлення. В альбомі висвітлені масштаби пошкоджень, зокрема знищення книжкових фондів і руйнування бібліотечних будівель.

Онлайн-ресурс дає змогу користувачам бібліотеки, фахівцям у галузі культурної спадщини та широкій громадськості отримати візуальне уявлення про збитки, які зазнали бібліотечні заклади Миколаївщини, та підкреслює необхідність відновлення бібліотечної інфраструктури регіону.

Зазначимо ще одну ініціативу миколаївських колег, яка об'єднує мешканців міста навколо спільної мети. Від початку повномасштабного вторгнення у Миколаївській ОУНБ діє акція, спрямована на підтримку українських військових та розвиток української літератури. Усім охочим пропонується приносити до бібліотеки зайві книги, які потім передаються на переробку, а отримані кошти поділяються порівну та спрямовуються на допомогу нашим захисникам, які мужньо виборюють майбутнє України, та на закупівлю нових видань українською мовою для поповнення бібліотечного фонду обласної наукової бібліотеки.

Обласна універсальна наукова бібліотека імені Дмитра Чижевського (м. Кропивницький)

«Діти України і війна. Кропивницький»

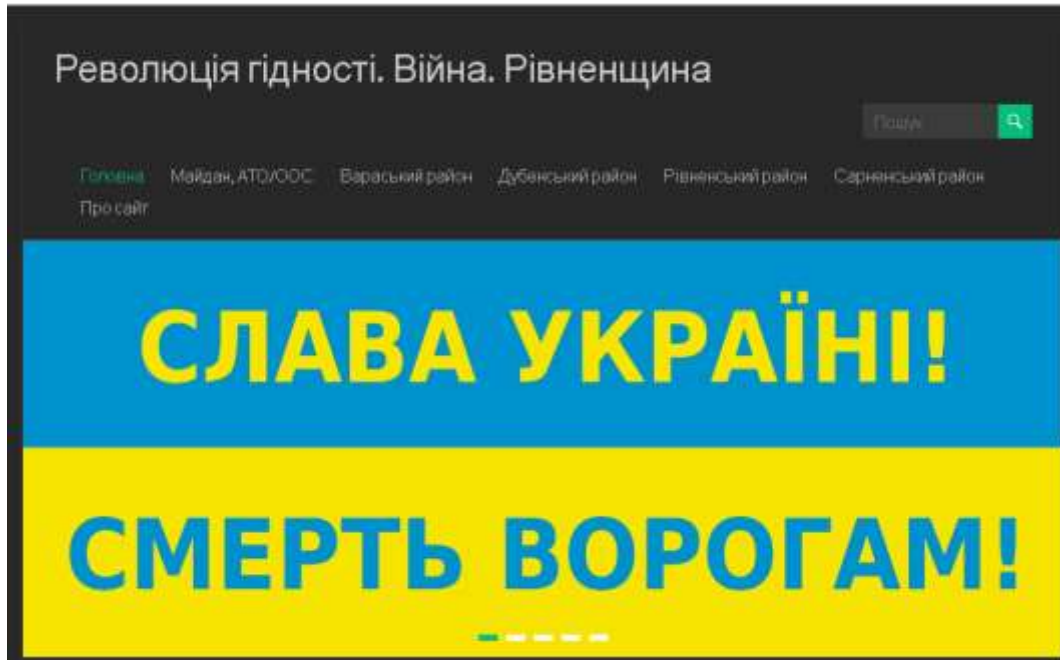
Мета: підтримка дітей та їх родин, які отримали психологічну травму під час російської агресії проти України.

Тривалість: 2023 – донині.

Проект реалізується бібліотекою у партнерстві з Обласним жіночим інформаційним центром, ГО «Соціальне здоров'я» під егідою Всесвітнього фонду допомоги дітям-сиротам (WWO).

У межах реалізації проекту передбачено проведення навчальних занять для дітей, спрямованих на розвиток швидкої пам'яті, концентрації уваги та соціальної взаємодії через інтеграцію сторітеллінгу, музичних активностей, руханок, мультфільмів та читання, які допомагають пізнавати світ та адаптуватися в умовах війни. Заняття для дітей від трьох до шести років проводять в інноваційному форматі на різноманітні теми: будинок і меблі, фігури, транспорт, кухня, їжа, тварини, музичні інструменти, тобто все те, що малечі пізнають у цьому віці. До реалізації проекту долучаються бібліотеки Кіровоградської області, особливо активною у цьому напрямі є Олександрійська ЦБС для дітей, фахівці якої проводять для найменших користувачів майстер-класи, заняття з розвитку та цікаві активності. Завдяки реалізації цього проекту діти отримують можливість пізнавати світ у безпечному та стимулюючому середовищі, що сприяє їхній адаптації в умовах війни. Більш детально ознайомитись із заходами у межах реалізації проекту в різних бібліотеках Кіровоградської області можна за хештегом у соцмережах #Проект_Діти_України_і_війна_Кропивницький.

Сайт «Революція гідності. Війна. Рівненщина»

Сайт «Революція гідності. Війна. Рівненщина» присвячено вшануванню історій і доль українських героїв з Рівненської області, які боролися за гідність, свободу, цілісність та європейське майбутнє незалежної України. Ресурс спрямований на підняття національного духу через розповіді про кращих, які віддали своє життя за ідеали і майбутнє нашої держави. Роботу над створенням та наповненням веб-порталу розпочато у 2016 році. На сайті інформацію про мешканців краю, загиблих на Майдані у 2014 році та під час подій АТО/ООС, згруповано за географічним принципом – подано перелік районів та територіальних громад області. Це підкреслює значення місцевих героїв та їхнього внеску в боротьбу за гідність і свободу України, а також сприяє збереженню історичної пам'яті та національної ідентичності регіону. В розділі [«Героям присвячується»](#) зібрано поетичні твори рівнян, присвячені землякам, які загинули на Майдані та під час АТО/ООС. Сайт наповнюється Рівненською ОУНБ спільно з центральними районними та міськими бібліотеками області, журналістами, письменниками, вчителями, учнями, родичами захисників, що

підкреслює його науковий та культурний характер. Редактори ресурсу запрошують відвідувачів доповнювати його інформацією, повідомляти про помилки або надавати уточнення через вказані [контакти](#), що сприяє активній взаємодії з користувачами та підтримує точність і повноту інформації.

Сайт фокусується на важливих історичних подіях, які формують сучасну українську ідентичність. Тому віртуальний меморіал «Револуція гідності. Війна. Рівненщина» відіграє важливу роль у збереженні і популяризації національної пам'яті, нагадуючи про важливість боротьби за цінності та майбутнє України через особисті історії справжніх героїв.

Сумська обласна універсальна наукова бібліотека

Проект [«#Бібліотека з тобою/#Library with you»](#)

Мета: створення комфортних умов для користувачів під час нестабільних умов воєнного часу; інтеграція нових мешканців міста та навчання цифровим адміністративним послугам.

Проект включає кілька напрямів: **комфорт під час енергетичної кризи** – облаштування зони із зарядною станцією та радіоприймачами для користувачів; **інтеграція нових мешканців і гостей міста** – проведення спільних заходів для об'єднання людей, які переїхали внаслідок війни, ознайомчі відвідини

бібліотеки та краєзнавчі екскурсії містом для містян і ВПО; **фотофлешмоб та фотовиставка** – запуск фотофлешмобу «#Бібліотека_з_тобою» та організація фотовиставки «Місто очима мешканців-переселенців»; **цифрові адміністративні послуги** – навчання користувачів цифровими адміністративними послугами через смартфон та посилення технічних можливостей сайту для дистанційної роботи з користувачами; **консультації для бібліотечних фахівців області** – тематична регулярна підтримка бібліотекарів щодо дистанційного обслуговування та організації безпечного укриття під час воєнного стану.

Даний проєкт в нинішніх умовах забезпечує стабільний зв'язок між бібліотекою, її користувачами, а також мережею бібліотек області, що сприяє підтримці комунікації та доступу до інформаційних ресурсів, допомагає інтегрувати нових мешканців міста, які переїхали через війну, в місцеву спільноту через різноманітні заходи, екскурсії та фотовиставки.

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

Національно-патріотичний літературний проєкт «Із болем в серці»

Мета: організація та проведення творчих зустрічей з українськими авторами патріотичної прози та поезії; висвітлення сучасних подій в Україні через призму літератури та залучення користувачів і всіх охочих до глибшого розуміння національно-патріотичних тем.

Ця ініціатива започаткована відділом міського абонементу спільно з Міністерством у справах ветеранів у Тернопільській області та спрямована на підтримку української культури, літератури та національної ідентичності. У межах проєкту відбуваються онлайн та офлайн творчі зустрічі з українськими авторами патріотичної прози та поезії присвяченої подіям АТО/ООС та російсько-українській війні, заходи на честь Героїв, які виборюють свободу

України та вшанування пам'яті тих, хто віддав своє життя за незалежність нашої держави. Проєкт зосереджений на темах патріотизму, історичних подій, національної боротьби та особистих переживань, пов'язаних з війною та іншими випробуваннями, які пройшли українці. Наприклад, в червні 2024 року відбулася творча зустріч з письменником, істориком, військовослужбовцем [Сергієм Тимофійком](#), який публікується під псевдонімом Тарас Мельник. Під час заходу автор поділився з присутніми реаліями війни та деякими особливостями своєї творчості.

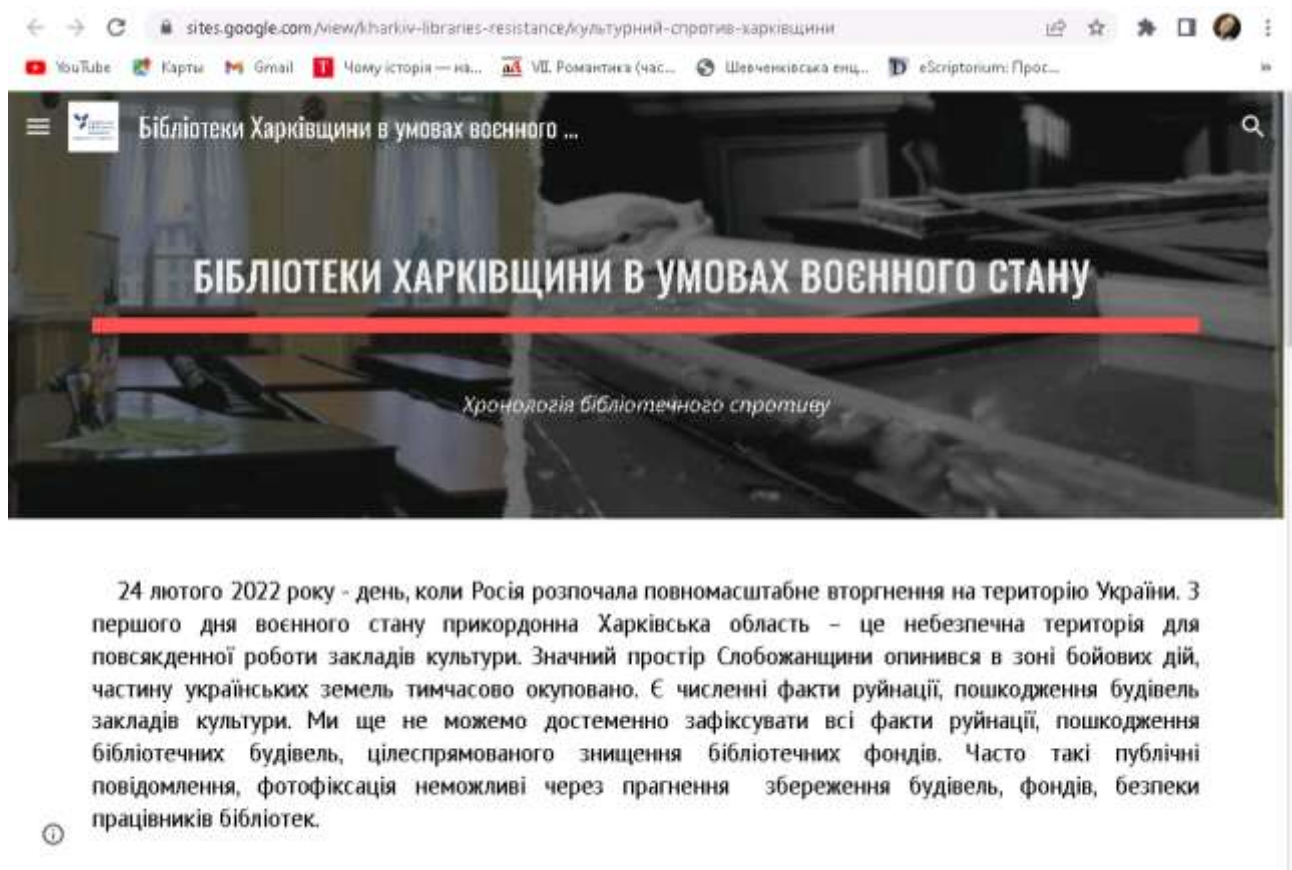
Реалізація даного проєкту є прикладом того, як бібліотеки можуть активно сприяти розвитку культурного життя своєї громади, підтримувати та популяризувати сучасних авторів, підвищувати інтерес до української літератури та історії, формувати активну читацьку спільноту, об'єднану спільними національно-патріотичними цінностями.

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка

Мультиплатформний проєкт «Бібліотеки Харківщини в УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Мета: інформування про роботу бібліотек Харківської області в період воєнного стану; документування та збереження інформації про руйнування та пошкодження бібліотечних будівель та об'єктів культурної спадщини Харківщини, а також консолідація зусиль для інформаційної, освітньої та культурної підтримки громадськості в умовах війни.

Тривалість: лютий 2022 року – донині.

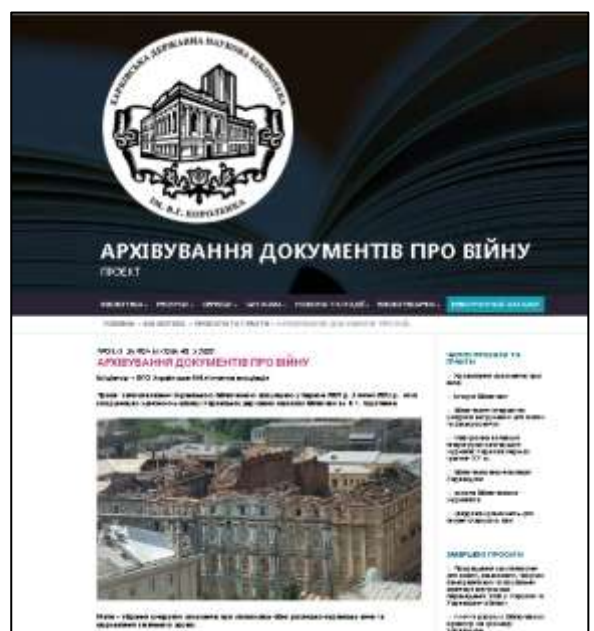

24 лютого 2022 року - день, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. З першого дня воєнного стану прикордонна Харківська область – це небезпечна територія для повсякденної роботи закладів культури. Значний простір Слобожанщини опинився в зоні бойових дій, частину українських земель тимчасово окуповано. Є численні факти руйнації, пошкодження будівель закладів культури. Ми ще не можемо достеменно зафіксувати всі факти руйнації, пошкодження бібліотечних будівель, цілеспрямованого знищення бібліотечних фондів. Часто такі публічні повідомлення, фотофіксація неможливі через прагнення збереження будівель, фондів, безпеки працівників бібліотек.

Проєкт реалізується фахівцями Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка в партнерстві з членами Харківського обласного відділення (філії) ВГО Українська бібліотечна асоціація (УБА) на

знак підтримки маніфесту [«Культурна консолідація задля перемоги»](#) і відображає важливість культурної та інформаційної підтримки в умовах військової агресії. Проект складається з електронного видання «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану : OSINT-розвідка на основі відкритих джерел» (детальніше про це у [першому випуску](#) огляду) та віртуального ресурсу на платформі Google-сайт «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану: хронологія бібліотечного спротиву». Тут представлено інформацію про роботу бібліотек Харкова з початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України; подано відомості з відкритих джерел, факти руйнації і пошкодження міських бібліотечних будівель; зібрано в єдиний розділ посилання на цифрові платформи та ресурси для фіксації злочинів проти культурної спадщини України. Для збирання інформації про стан бібліотек та фіксації руйнувань використовується методологія журналістських розслідувань OSINT-розвідки, що дає змогу отримати дані з відкритих джерел, систематизувати їх та надавати громадськості. Зібрані фотоматеріали та описані бібліографічні посилання завантажуються та зберігаються в хмарних сховищах. До команди бібліотекарів-документалістів активно долучаються фахівці інших бібліотечних установ різних систем і відомств Харківщини. Цінним внеском у проект стали унікальні матеріали, надані партнерами – бібліотекарями університетських спільнот (Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна), які працюють над власними проектами, документуючи події воєнного періоду.

З липня 2023 року ХДНБ імені В. Г. Короленка підключилася до координації проекту, ініційованого УБА у перший

тиждень повномасштабного вторгнення [«Архівування документів про війну»](#). Його метою є зібрання цифрових документів про російську агресію та формування загального архіву – майбутню Національну цифрову бібліотеку України.

Харківська ДНБ ім. В. Г. Короленка є також учасником проекту [«Збережіть українську культуру»](#), створеного за підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України і телеком-оператора «Vodafone Україна». Завданнями даної ініціативи є фіксація військових злочинів російської армії проти пам'яток культури України та залучення меценатів, донорів, представників світових урядів до збереження і відбудови української культурної спадщини. Відновлення бібліотек є критично важливим для суспільства, адже вони виконують численні соціальні, культурні, освітні та інформаційні функції, які сприяють стабільності та прогресу громад. ХДНБ ім. В. Г. Короленка – найбільша бібліотека Харкова, одна з найстаріших книгозбірень в Україні – потребує відновлення та реставрації після ворожих обстрілів. Проект «Збережіть українську культуру» дає можливість кожному стати меценатом та захисником вітчизняної культури. Внесок громадян, підтримка з боку меценатів, донорів, представників міжнародних організацій має неоціненне значення для відновлення Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка та збереження її фондів.

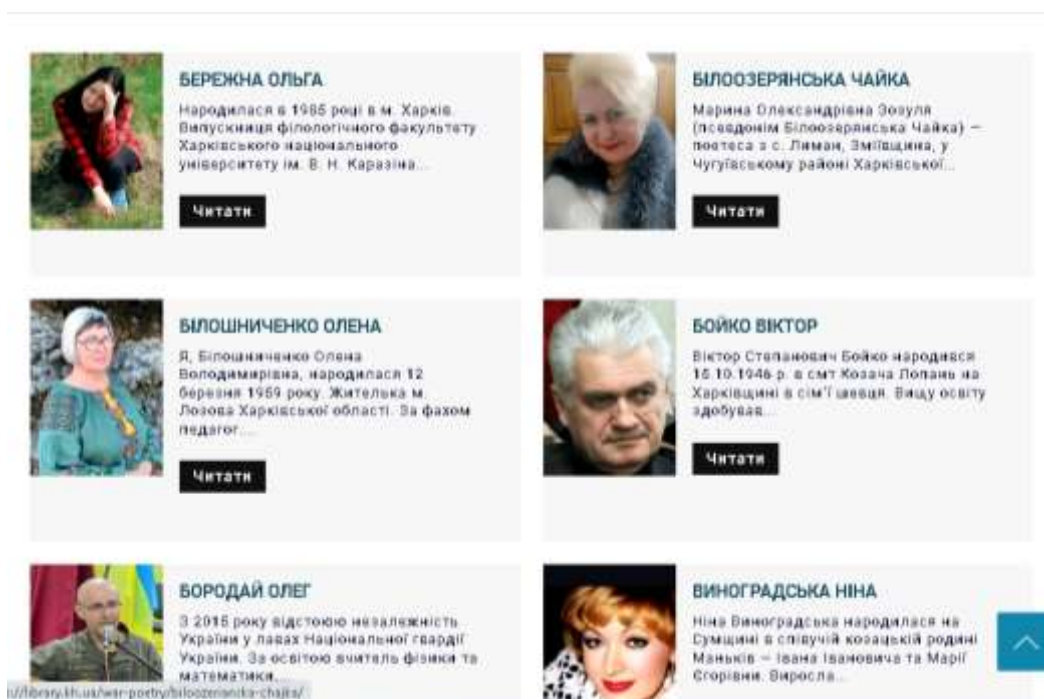
Харківська обласна універсальна наукова бібліотека

[Поетичний проєкт «Харківщина: поезія днів і ночей війни»](#)

Мета: зберігати свідчення про війну через поетичні твори, які передають реалії та дух часу; підтримувати поетів шляхом надання платформи для сучасних авторів Харківщини, чий твори висвітлюють події війни, і сприяти

їхній творчості; зберігати літературну спадщину, фіксуючи культурний внесок у контексті війни; поширювати знання про війну та її вплив на суспільство через поетичні твори, які можуть знайти відгук у серцях людей по всьому світу; спонукати та надихати людей, надавати їм сили і надію завдяки поетичному слову.

На офіційному сайті Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки на окремій сторінці та у соцмережах книгозбірні публікуються зворушливі вірші про велику боротьбу України за свободу, самобутність і демократію, написані поетами Харківщини. [Долучитися до краєзнавчого поетичного проєкту](#) та опублікувати власні твори має можливість кожен охочий. Станом на червень 2024 року бібліотека поетів у межах ініціативи нарахувала понад 60 авторів.

[Проект «Об'єднання громади: навчальні та інтеграційні програми для ВПО у Харкові»](#)

Мета: забезпечити набуття базових навичок роботи з комп'ютером для ВПО та мешканців Харкова з метою підвищення їх спроможності самостійно шукати роботу та подавати заявки на працевлаштування, ознайомлюватися з

можливостями отримання державної та недержавної допомоги та подавати заявки на її отримання.

Тривалість: з 2016 року.

Проект реалізується Харківською обласною універсальною науковою бібліотекою за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку USAID у межах Української ініціативи з підвищення громадської довіри.

Окрім навчальних програм, у межах цього проєкту проводилася низка культурних, літературних та практичних інформаційних заходів у приміщенні бібліотеки та поза її межами: озвучені книжкові виставки, клуби за інтересами, кінопокази, літературні вечори, квести, майстер-класи, екскурсії містом, концерти, вікторини. Ці заходи сприяють інтеграції ВПО до місцевої громади, створенню дружнього середовища та зміцненню соціальних зв'язків.

Завдяки комплексному підходу проєкт «Об'єднання громади: навчальні та інтеграційні програми для ВПО у Харкові» єднає людей, робить важливий внесок у розвиток громади, підтримуючи соціальну згуртованість, покращуючи якість життя ВПО, а також сприяє їхньому професійному та особистісному зростанню.

Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеса Гончара

Проект «Україна у вогні війни за свободу. Хроніка»

Мета: документувати та зберігати хроніку подій, пов'язаних з російсько-українською війною, для інформування громадськості та збереження історичної пам'яті про нинішні події в Україні.

Тривалість: 2022 рік – донині.

Проект «Україна у вогні війни за свободу» від Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олеся Гончара представляє фіксування хроніки війни з Росією. Інформація на сторінці проекту організована у вигляді хронологічної стрічки подій, починаючи з лютого 2022 року. Кожен розділ, присвячений певній події, супроводжується її описом, ілюстраціями та посиланнями на використані джерела.

Цей проект інформує про запеклі бої в Бучі, Ірпені, Гостомелі, страшні події в Маріуполі, Харкові, Бахмуті, захоплення Чорнобильської атомної станції, хроніку ракетних атак на українські міста, акти спротиву, руйнування культурної спадщини, релігійних об'єктів, пошкодження бібліотечних установ, звільнення острова Зміїний, міжнародну військову підтримку та інші ключові події, які відбувалися, починаючи з 24 лютого 2022 року.

[Онлайн проєкт «Херсонщина нескорена»](#)

Мета: задокументувати основні події під час оборони, окупації та деокупації Херсонської області, розповісти про громадський та мистецький супротив мирного населення, увічнити подвиг наших захисників та захисниць, які віддали власні життя за визволення Херсонщини від окупаційних військ.

Тривалість: листопад 2022 р. – донині.

Онлайн-проект «Херсонщина нескорена» був заснований після деокупації міста Херсон у листопаді 2022 року і постійно поповнюється новими матеріалами на підставі моніторингу інтернет-ресурсів.

Структура онлайн-ресурсу складається із 6 розділів:

- [«Щоденник окупації Херсонської області»](#), в якому подано хроніку захоплення, починаючи з 24 лютого 2022 року, представлені фотографії і відеосюжети з відкритих джерел та інтернет-посилання на матеріали про окупацію;
- [«Рух опору на Херсонщині»](#), де відображений героїчний спротив мирного населення окупаційній владі та російській агресії. У розділі йдеться про Херсонський батальйон Сил тероборони ЗСУ, бійці якого першими зі зброєю в руках намагалися відстояти Херсон, про їхній бій у Бузковому парку, організацію та проведення мирних мітингів на Херсонщині та діяльність підпільного руху опору «Жовта стрічка»;
- [«Злочини росії проти культурної спадщини Херсонщини»](#) відображає фіксацію злочинів російськими окупантами проти Херсонського обласного художнього музею імені Олексія Шовкуненка, Херсонського обласного краєзнавчого музею, Свято-Катерининського собору, Державного архіву Херсонської області, музею історії міста Нова Каховка, Новокаховської міської картинної галереї імені Альбіна Гавдзинського, Кам'янської Січі, будинку-музею Поліни Райко;
- [«Хроніка звільнення Херсонської області»](#) відображає хронологічні події відбиття російської агресії Збройними силами України;
- [«Мужні і незламні: назавжди в строю»](#), де зібрано інформацію про захисників та захисниць, які віддали свої життя за звільнення Херсонщини та свободу всієї України;

- Проект [«АртСпротив»](#) є онлайн-платформою, що висвітлює унікальні історії херсонських митців, які були змушені покинути свої домівки через військову агресію Росії та організували мистецький фронт за межами

Херсону. В рамках проекту зібрано реальні історичні факти про війну, відображені в розповідях та творчості митців-очевидців окупації південного краю України. Проект об'єднує художників, музикантів, фотографів, театральних діячів, скульпторів, мультиплікаторів та майстрів народної творчості з Херсонщини, які через свою творчість демонструють справжнє обличчя ворога та підтримують проукраїнську позицію. На платформі опубліковано як особисті історії митців, так і творчі роботи, які відображають їхнє бачення та переживання війни.

Проект [«Екологічні злочини на Херсонщині»](#)

Мета: збирання та фіксація екологічних проблем Херсонщини з відкритих джерел.

На Херсонщині активні бойові дії та присутність російських окупантів спричинило серйозні екологічні та соціальні наслідки для регіону. Трагедія на Каховській ГЕС, окупація біосферного заповідника «Асканія-Нова» та викрадення його тварин, втрата тисяч гектарів лісу внаслідок пожеж через щоденні обстріли – це неповний перелік свідчень екоциду, що його продовжують чинити російські окупанти на Херсонщині. Проект «Екологічні злочини на Херсонщині» спрямований на систематизацію та аналіз екологічних подій регіону з використанням відкритих джерел інформації, включаючи Інтернет-ресурси. Ініційовано його Центром екологічної інформації, що діє при Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олеся Гончара та

є продовженням загальної програми діяльності бібліотеки в сфері екологічної просвіти. Фахівці, які реалізують проєкт співпрацюють з Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області та іншими екологічними організаціями для забезпечення доступу до актуальної інформації через веб-портал Центру.

Реалізація даного проєкту та діяльність регіонального Центру екологічної інформації дасть змогу Гончарівці стати базовим місцем для отримання оперативної та актуальної інформації про довкілля, фіксації екологічних злочинів, спричинених російською збройною агресією, та формування екологічної культури місцевого населення.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека

Перш ніж перейти до проєктної діяльності цієї бібліотеки, варто згадати хмельницьких колег, напрацювання яких не потрапили до попереднього випуску інформаційно-аналітичного огляду через те, що видання Хмельницької ОУНБ вийшло в світ одночасно з самим оглядом. Йдеться про біобібліографічний покажчик [«Герої України – учасники російсько-української війни: Хмельницька область»](#), у якому зібрано і зафіксовано імена та подвиги 36 Героїв України, життєвий шлях яких був пов'язаний з Подільським краєм. Біобібліографічний покажчик складається з поданих інформаційних довідок про учасників російсько-української війни, які отримали найвищу державну нагороду – звання «Герой України» та удостоєні ордена «Золота Зірка». Кожна довідка доповнена бібліографічним списком літератури та фотографіями Героїв.

Соціальний проєкт

[«Хмельницький – гуртуймося задля Перемоги»](#)

Мета: створення діалогової платформи для адвокації потреб, спільної роботи та навчання родин військових, ветеранів, переселенців, молоді та мешканців міста Хмельницького.

Тривалість: червень-серпень 2024 року.

Реалізується громадською організацією «Кластер підприємців – ВПО» у партнерстві з Молодіжною радою Хмельницького, Хмельницькою обласною універсальною науковою бібліотекою, ГО «Хмельницька міська федерація стрільби з лука» в рамках Програми «Громадські ініціативи Хмельницької МТГ на 2021 – 2025 роки».

У межах проєкту Хмельницька ОУНБ провела ряд психологічних тренінгів для батьків та дорослих, зокрема: «Як піклуватися про себе в складні часи», «Стресостійкість – запорука психічного здоров'я» (червень, 2024 року); арт-терапевтичні майстер-класи (наприклад, з малювання сіллю та фарбами). Подібні ініціативи надають учасникам проєкту можливість поглибити свою психологічну самоосвіту, покращити свій психологічний та емоційний стани, що, в свою чергу, сприяє швидшій інтеграції новоприбулих переселенців в нове соціальне середовище.

Окрім проведення заходів із надання психологічної підтримки та арт-терапії, влаштовуватимуть заходи за такими напрямками: інтеграційно-адаптаційні зустрічі, історична просвіта, оздоровчо-спортивні заняття, зелена терапія, кіно-терапія, майстер-класи із рукоділля, бізнес/підприємницький менторінг, юридичне/фінансове консультування, навчання з проєктного менеджменту та заплановано інші додаткові активності. Заходи, передбачені проєктом, відбуватимуться впродовж літа. Щоб відвідувати ці події необхідно стати учасником проєкту, заповнивши реєстраційну форму за посиланням: <http://surl.li/uewlz>.

Загалом соціальний проєкт «Хмельницький – гуртуймося задля Перемоги» не лише надає психологічну допомогу та емоційну підтримку тим,

хто її потребує, але й сприяє зміцненню соціальної згуртованості, створенню нових можливостей для розвитку та покращення якості життя в громаді Хмельницького.

Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка

Проект «Говоримо українською про Україну»

Мета: розкриття та розвінчання російських міфів щодо історії України, підвищення історичної освіченості серед учасників та громадськості, формування об'єктивного уявлення про минуле України.

Тривалість: квітень 2022 – донині.

У межах ініціативи організують зустрічі на платформі Zoom з провідними істориками кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Лекції, представлені у форматі відео, доступні для перегляду на сайті Черкаської ОУНБ. Кожна лекція включає презентації, що супроводжують виступи вчених істориків, які розкривають історичні факти та дискусійні питання. Цей формат дає змогу користувачам зручно отримувати інформацію із збереженням контексту та відповідної візуальної підтримки. Проект сприяє формуванню критичного мислення серед учасників; завдяки відкритим обговоренням і презентаціям фактів від професійних істориків учасники отримують можливість краще розуміти та аналізувати історичні процеси, що стосуються України.

Результатом реалізації проекту «Говоримо українською про Україну» є поширення правдивої історичної інформації серед широкої аудиторії, зменшення впливу дезінформації та маніпуляцій на громадську думку, збереження, популяризація та утвердження історичної правди про Україну,

підтримка національної єдності та ідентичності, що сприяє зміцненню національного самоусвідомлення та духовної культури Українського народу.

Проект «З Україною в серці»

Мета: підвищити рівень патріотичного виховання через години спілкування та відеолекції з відомими краєзнавцями області.

Тривалість: квітень 2022 – донині.

Проект «З Україною в серці» є частиною просвітницького циклу «Краєзнавці Черкащини: Україна переможе!», який організують Черкаська ОУНБ імені Тараса Шевченка спільно з Черкаською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України. Кожна лекція присвячена різним аспектам історії, культури, традицій та досягнень Черкащини та України загалом. Відеозаписи лекцій доступні для перегляду на сайті бібліотеки та у соціальних мережах, що забезпечує зручний доступ до матеріалів для всіх бажаючих.

Чернівецька обласна універсальна бібліотека імені Михайла Івасюка

Проект «Незабутні: Буковина пам'ятає»

Мета: висвітлення інформації про воїнів з Буковини, які загинули в російсько-українській війні з 2014 року.

Тривалість: січень 2023 – донині.

Цей проєкт започаткований бібліотекою спільно з Чернівецькою обласною радою. До реалізації ініціативи долучилися бібліотеки області, збираючи

відомості про Героїв своїх громад та надсилаючи їх до обласної книгозбірні. У межах реалізації проекту «Незабутні: Буковина пам'ятає» створено однойменну сторінку в соцмережі Фейсбук, де розміщено інформацію про кожного полеглого Захисника з Буковини. За результатами проекту планується підготовка та вихід в світ видання «Книга пам'яті Героїв Буковини».

Проект «Життя з присмаком війни»

Мета: висвітлення змін в житті людей (волонтерів, переселенців, військових), які повинні шукати себе внаслідок російської збройної агресії.

Тривалість: 2022 – донині.

Проект реалізується Чернівецькою ОУНБ ім. М. Івасюка у співпраці з телеканалом ТВА, Чернівецьким обласним об'єднанням Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка. В межах реалізації даної ініціативи в обласній книгозбірні регулярно проводять засідання круглого столу на актуальні та дискусійні теми, в яких зокрема висвітлюють зміни в житті чернівчан від початку повномасштабної російської агресії, обговорюються питання ролі духовенства в нинішній період, аналізують волонтерську та просвітницьку діяльність в регіоні тощо. У заходах беруть участь журналісти, науковці, соціальні працівники, військовослужбовці, волонтери, переселенці, громадські та культурні діячі.

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових

**Проект «Зміцнення соціальної згуртованості та заснування
суспільного договору у постраждалих від війни Чернігівській
області»**

Мета: збереження пам'яті про події російсько-української війни, зокрема запис спогадів свідків окупації Чернігівщини та облоги Чернігова російськими військами.

Тривалість: листопад 2022 року – кінець 2023 року.

Проект реалізовано у партнерстві з миротворчою організацією ПАКС (РАХ) Нідерланди, ГО «Український центр ненасильницького спілкування і примирення «Простір гідності», ГО «Центр Добродієв» та Українським інститутом національної пам'яті та профінансовано програмою Міністерства закордонних справ Нідерландів МАТРА.

Один з ключових напрямів проєкту – збирання усних свідчень у двох громадах Чернігівської області: у місті Чернігові та у громаді прикордонного міста Городні. Український інститут національної пам'яті координує запис

свідчень про пережиту окупацію та облогу. Наразі було зафіксовано 36 усних інтерв'ю з мешканцями Городнянської громади та міста Чернігова. На їх основі було створено вуличну виставку, матеріали якої опубліковано у [збірнику](#), що включає фрагменти 25 свідчень.

Наразі відеоматеріали розміщені на каналі YouTube [«Свідчення про війну»](#), а зібрані спогади планується зберігати в Архіві усних свідчень Українського інституту національної пам'яті.

Висновки

1. Проведений аналіз контенту веб-сайтів ОУНБ України довів, що переважна більшість цих книгозбірень здійснюють проєктну діяльність або створюють віртуальні інформаційні ресурси, що так чи інакше стосуються подій російсько-української війни та її наслідків у регіонах України. Бібліотеки реалізують актуальні проєкти, спрямовані на документування воєнних подій,

фіксацію пошкоджень бібліотечних установ, об'єктів культурної спадщини, психологічну та емоційну підтримку військових, їхніх родин та ВПО, просвітницьку діяльність, а також сприяють збереженню і гідному вшануванню пам'яті полеглих захисників.

2. Ряд бібліотек – Дніпропетровська ОУНБ імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія, Херсонська ОУНБ імені Олесея Гончара, а також Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка – у своїй проєктній діяльності приділяють особливу увагу висвітленню хроніки подій війни, а також фіксують пошкодження та руйнацію бібліотечних установ у своєму регіоні. У цьому напрямі попрацювала і Миколаївська ОУНБ, на сайті якої представлено онлайн-ресурс про збитки, що зазнали бібліотечні заклади Миколаївщини.

3. Значну роботу із збереження та вшанування пам'яті полеглих захисників, Героїв України, учасників АТО/ООС проводять Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського, Закарпатська ОУНБ імені Ф. Потушняка, Рівненська ОУНБ, Херсонська ОУНБ ім. Олесея Гончара, Чернівецька ОУНБ ім. М. Івасюка. Важливою частиною цієї діяльності є створення віртуальних меморіалів пам'яті, баз даних з біографічною інформацією про земляків-героїв, які віддали свої життя за країну.

4. Івано-Франківська, Луганська, Сумська, Харківська, Хмельницька ОУНБ реалізують проєкти, спрямовані на підтримку та допомогу внутрішньо переміщеним особам, військовим та їх родинам, молоді та місцевим мешканцям. На особливу увагу заслуговує досвід Харківської ОУНБ щодо допомоги в отриманні соціальної допомоги та працевлаштуванні.

5. Фахівці Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського, Запорізької ОУНБ та Чернігівської ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових активно працюють над фіксуванням життєвих історій українців, які пройшли через випробування війною. Колеги створюють нові інформаційно-бібліотечні послуги та веб-контент, що забезпечує збереження та поширення детальних свідчень про події війни та особистий досвід її учасників.

6. ОУНБ ім. Д. Чижевського приділяє особливу увагу підтримці наймолодших громадян України, проводячи заходи на різноманітні теми, що сприяє загальному розвитку дітей і допомагають їм адаптуватися до складних умов, в яких опинилася наша країна.
7. Черкаська ОУНБ імені Тараса Шевченка реалізовує просвітницькі проекти, результатом яких є створення та поширення контенту з історії України, Черкаського краю для широкої аудиторії.
8. Культурно-просвітницькі проекти від Рівненської, Тернопільської, Харківської ОУНБ та Херсонської ОУНБ імені Олесья Гончара дають змогу відчувати емоційне звучання історії та сучасних подій через творчість та літературні ініціативи.
9. У проектній діяльності ОУНБ відбувається посилення співпраці обласних книгозбірень з органами місцевої влади, громадськими організаціями, ЗМІ, навчальними закладами, міжнародними організаціями, що дає можливість значно покращити інфраструктуру, ресурсну базу; підвищити кваліфікацію працівників; активізувати громадську діяльність; розширити інформаційний вплив бібліотеки та спектр її послуг.
10. На жаль, залишається невирішеною проблема, визначена у [науковому дослідженні НІБУ 2018 року](#), а саме: неможливість сформулювати та проаналізувати вичерпний перелік усіх проектів. Бібліотеки і зараз не завжди висвітлюють даний напрям роботи на своїх сайтах у відповідному розділі (Проекти/Наші проекти). У деяких випадках відомості про згадані ініціативи отримано лише завдяки перегляду сторінок соцмереж книгозбірень та публікаціям фахівців, які висвітлювали проектну тематику своєї установи.

ФІКСАЦІЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

**Аналітичний огляд діяльності
обласних універсальних наукових бібліотек
за 2022-2023 роки**

Випуск 2

**Проектна діяльність та віртуальні ресурси:
краєзнавчий аспект**

Підготувала: М. Цінська

Редактори: В. Кисельова,
І. Однопозов

Відповідальна за випуск: А. Скорохватова